

Nr 139.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för uppförande av hangarbyggnad m. m. för ett sjuktransportaeroplan; given Stockholms slott den 18 februari 1927.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Rosén.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 18 februari 1927.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETERSSON, HELLSTRÖM, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för socialdepartementet anför chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Rosén:

I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t under fjärde huvudtiteln, punkten 145, föreslagit riksdagen att, i avvaktan på den särskilda proposition i ämnet, som kunde komma att till riksdagen avlätas, tillsvidare för uppförande av hangarbyggnad m. m. för ett sjuktransportaeroplan för budgetåret 1927—1928 beräkna ett extra reservationsanslag av 32,500 kronor.

Bihang till riksdagens protokoll 1927. 1 saml. 120 häft. (Nr 139—140.) 398 27 1

Vid anmälan av berörda fråga anförde jag till statsrådsprotokollet över försvarsärenden, att förslag blivit väckt om anskaffande av ett sjuktransportaeroplan, vilket skulle stationeras vid 4. flygkåren å Frösön samt avses att betjäna såväl militär som civil sjukvård. Kostnaderna för anskaffning av ifrågavarande flygplan syntes kunna utgå av det anslag till bestridande av engångskostnader för anskaffning av flygmateriel m. m., om vars anvisande jag under annan punkt av huvudtiteln komme att hemställa. Vad anginge de av flygvapnets bruk för civil sjukvårdsverksamhet föranledda underhålls- och driftskostnaderna, torde dessa kostnader, vilka uppskattats till 25,000 kronor årligen, böra gäldas av anslag under femte huvudtiteln, på sätt av chefen för socialdepartementet komme att närmare angivas. Beträffande åter vissa med anskaffningen förenade engångskostnader, nämligen för uppförande av hangarbyggnad och slipanordning för flygplanet, vilka kostnader beräknats till 32,500 kronor, syntes härför böra avses ett särskilt extra anslag under fjärde huvudtiteln. Emellertid befunde sig ärendet för det dåvarande ännu icke i det skick, att det kunde göras till föremål för slutgiltig prövning.

Jag anhåller nu att få inför Kungl. Maj:t anmäla ärendet till definitivt avgörande.

Till en början ber jag att få lämna en kortfattad redogörelse beträffande de anstalter för sjuktransport medelst aeroplan, som hittills genom medverkan från statens sida vidtagits, samt rörande härav vunna erfarenheter.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 mars 1923 meddelade överstyrelsen för Svenska röda korset, att överstyrelsen, som fått sin uppmärksamhet riktad på önskvärdheten av att prov med täckta sjuktransportaeroplan komme till utförande i Sverige, satt sig i förbindelse med firman Breguet i Paris, vilken firma konstruerat ett sjuktransportaeroplan, som syntes väl lämpa sig för svenska förhållanden. Därest ett dylikt aeroplan anskaffades och stationerades i Boden, syntes detsamma i väsentlig grad kunna bidraga till lösandet av sjuktransportfrågan i Norrland, varjämte aeroplanet kunde bliva av stor nytta för försvarsväsendet. Överstyrelsen kunde emellertid ej utan bidrag av statsmedel anskaffa aeroplanet i fråga, vartill komme, att överstyrelsen vore ur stånd att anskaffa och underhålla för aeroplanet erforderlig personal. Under åberopande härav hemställde därför överstyrelsen, att av statsmedel måtte anvisas 15,000 kronor såsom bidrag till anskaffande av ett dylikt sjuktransportaeroplan, samt att försvarsväsendet måtte ställa militärpersonal till förfogande i Boden för aeroplanets förande m. m. Sedan arméförvaltningens fortifikations- och civila departement samt sjukvårdsstyrelse yttrat sig över framställningen, medgav Kungl. Maj:t genom brev den 13 april 1923, att 15,000 kronor finge såsom bidrag till inköp av ett dylikt sjuktransportaeroplan ställas till överstyrelsens förfogande från lantförsvarets anslag till extra utgifter, under villkor att överstyrelsen bestrede återstående kostnader för aeroplanets inköp och införande i riket samt i fredstid ordnade sjuktransport därmed inom Norrbottens och Västerbottens län utan särskild ersättning vid sådan transport av militära sjuka. Vidkommande frågan om disposition

av personal ur armén för aeroplanets förande medgav Kungl. Maj:t, efter vederbörandes hörande, genom brev den 5 oktober 1923, att personal tillhörande fälttelegrafkåren finge efter eget åtagande tagas i anspråk vid transport av sjuka personer, som icke tillhörde krigsmakten.

De genom statens medverkan på angivet sätt igångsatta sjuktransporterna torde få anses hava slagit synnerligen väl ut. Sålunda framhöll överstyrelsen för Svenska röda korset i skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 november 1924 — vid vilken tidpunkt sjuktransportaeroplanet, med vissa avbrott, varit i verksamhet i närmare ett års tid — att efter hand som det nya sjuktransportmedlets möjligheter och fördelar blivit kända och erkända av såväl tjänsteläkarna som befolkningen i övre Norrland, hade rekvisitionerna ökats, och den gångna försökstiden finge anses hava visat, att sjuktransport medelst aeroplan icke endast vore i tillfredsställande utsträckning genomförbar, utan även enligt den allmänna meningen i dessa trakter motsvarade ett verkligt behov. I anslutning till sålunda vunna erfarenheter gjorde överstyrelsen framställning i syfte att anordningarna för sjuktransport medelst aeroplan måtte utvidgas genom anskaffning av ytterligare tvenne flygplan, nämligen dels ett särskilt av lättare konstruktion, avsett för sommarflygning, dels ett reservplan.

Sedermera har överstyrelsen för Svenska röda korset uti en till chefen för försvarsdepartementet ställd promemoria av den 20 september 1926 ånyo utvecklat överstyrelsens synpunkter på frågan om sjuktransportflygningar i övre Norrland genom samverkan mellan staten och Svenska röda korset. Överstyrelsen erinrar i nämnda promemoria till en början om sin tidigare framställning rörande utvidgning av anordningarna för sjuktransport medelst aeroplan samt framhåller härefter i huvudsak följande.

Ett för sjuktransport vintertid avsett aeroplan borde vara så konstruerat, att detsamma möjliggjorde transport i slutet, uppvärmt och upplyst rum. Svenska röda korsets nuvarande flygplan av Breguet-typ med pontoner hade sommartid, då uppstigning ur trånga älvar och sjöar ifrågakomme, visat sig alltför tungt, och vore pontonerna även alltför bräckliga för att en sådan enhetstyp skulle kunna anses tillfredsställande. Erfarenheterna hade vidare ådagalagt behovet av reservplan. Under de sista åren hade emellertid materielen inom flygväsendet gjort sådana framsteg, att en enhetsmaskin, som tillfredsställde fordringarna för sjuktransporter såväl vinter- som sommartid, numera syntes kunna åstadkommas. Då överstyrelsen icke vore i stånd att bestrida kostnaderna för anskaffning av den sjuktransportmateriel för flygning, som erfordrades, nödgades överstyrelsen vidhålla sitt tidigare förslag därom, att det militära flygväsendet efter hand måtte åtaga sig att från Boden och möjligen även från Östersund söka genomföra sjuktransportflygningarna. Med hänsyn till att den utav Svenska röda korset med bidrag av statsmedel år 1923 inköpta Breguet-maskinen blivit så försliten, att den förklarats icke vidare värd att repareras, och i avsikt att göra sitt bästa för att begränsa statsverkets uppoffringar till kostnaderna för inköp av en enhetsmaskin för sjuktransporter vinter- och sommartid, hade överstyrelsen för av-

sikt att genom särskilda åtgärder söka bereda möjlighet att svara för anskaffningen av reservaeoplanet. Det syntes även överstyrelsen, att ett av statsmedel inköpt och för sjuktransporter avsett aeroplan kunde bliva till stor nytta såväl i fred som i krig. Det vore givet, att, därest Svenska röda korset mäktade inköpa ett modernt dylikt aeroplan, detta vid krigstillfälle komme att stå till försvarsväsendets förfogande.

För närvarande verkställas sjuktransporter inom övre Norrland medelst ett för ändamålet provisoriskt iordningställt militärt aeroplan, som är stationerat i Boden. Frågan om ett mera definitivt ordnande av dessa sjuktransporter föreligger icke ännu i det skick, att densamma kan underställas Kungl. Maj:ts prövning. Med anledning av vad i detta ärende förekommit, och sedan en flygkår erhållit stadigvarande förläggning å Frösön invid Östersund, har det emellertid, såsom inledningsvis antytts, synt mig böra tagas under överbärande, huruvida icke — oavsett hur sjuktransportförhållandena i Norrbotten må komma att ordnas — denna flygkår borde tilldelas ett sjuktransportaeroplan, vilket även skulle kunna utnyttjas i den civila sjukvårdens tjänst. I detta ämne hava utlåtanden infordrats från arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse samt medicinalstyrelsen, och övergår jag nu till att redogöra för innehållet av dessa utlåtanden.

Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse anför i huvudsak följande.

I flera länder, exempelvis Siam, Kanada, Förenta Staterna, Australien, användes å platser med vägförhållanden m. m., liknande övre Norrlands, numera i allt större utsträckning och med växande förtroende och förståelse aeroplan för transport dels av läkare och annan sjukvårdspersonal samt materiel till de sjukas bostadsort, dels av sjuka till sjukhus. Härigenom hade ett stort antal hotande eller redan utbrutna epidemier bringats att avstanna och många sjuka kommit i åtnjutande av fullgod vård. Vad anginge transport med aeroplan under krig, föreläge erfarenheter därom från skilda håll. I ett stort antal publikationer redogjorde exempelvis fransmännen för sina erfarenheter dels från Marocko, dels från Syrien. Terräng- och vägförhållandena vore i dessa trakter av den art, att sjuktransporter landledes vore förenade med lång tidsutdräkt och tillskyndade de sjuka stora plågor. Ej färre än ungefär 3,000 fall hade under striderna i Marocko och i Syrien därför transporterats med luftfarkoster till sjukhus, där de kunnat få omedelbar vård. I intet fall hade någon olyckshändelse inträffat vid dessa transporter. Från kriget i Mesopotamien hade engelsmännen meddelat resultatet av transport av sjuka och sårade medelst aeroplan, och vore dessa samtliga i hög grad tillfredsställande. Den vunna erfarenheten vore sådan, att ej blott läkare utan även de för flygvapnet ansvariga i nämnda publikationer toge varmt till orda för användandet av aeroplan för transport av sjuka och sårade i härför lämpade fall.

Det vore givet, att åtskilliga svårigheter komme att yppa sig för tillgodogörandet av dessa erfarenheter. I all synnerhet gällde detta under krig av större omfattning. Med inseende härav hade å internationella Röda korskonferensen i Genève 1925 utarbetats förslag till bestämmelser i Genèvekonventionens anda, avseende dels skydd för sjukvårdsaeoplanens personal och materiel, dels ock säkerhet för, att planen ej användes för röjandet av militära hemligheter. Detta förslag torde komma att föreläggas den kon-

ferens mellan signatärmakterna, vilken avsåges skola inom närmaste tiden sammanträda i Genève för behandling av förslag till ändring i Genèvekonventionen i dess helhet.

Möjligheterna till igenkännande och behandling av sjukdomar hade under de senare åren i hög grad ökats, beroende på de medicinska grundläggande vetenskapernas fortgående utveckling. Förutsättning för verksam behandling vore emellertid, beträffande ett stort antal sjukdomsfall, att diagnosen bleve tidigt ställd och att behandlingen tidigt igångsattes. Härför krävdes i ett flertal fall vård å sjukhus, som förfogade över personal och materiel i tidsenlig utsträckning. Det vore således många gånger av största betydelse, att sjuka transporterades snarast möjligt efter sjukdomens uppkomst till dylikt sjukhus. Så skedde också i allt större utsträckning, och vore väl de vanligaste transportmedlen härför numera automobiler. För stora delar av vårt land förefunnes emellertid inga möjligheter för transport av sjuka till sjukhus, eller vore dessa möjligheter knappast att räkna med, på grund av därmed förenade kostnader ävensom med hänsyn till de lidanden, som orsakades de sjuka, och de ringa utsikter till återställelse, som förefunnes, då alltför lång tid hunne förflyta efter sjukdomens utbrytande och intill dess hjälp kunde ernås. De sjuka måste därför lämnas åt sitt öde. Sådana vore förhållandena i stora delar av Norrland.

Enligt sjukvårdsstyrelsens mening föreläge därför skäl att vid anordningarna för vårt försvars hälso- och sjukvård — särskilt med tanke på förhållandena i övre Norrland — taga hänsyn till sjuktransporterna luftledes; härtill komme behovet av aeroplan för att kunna inhämta erforderlig erfarenhet angående deras användbarhet i händelse av krig liksom behovet av dylika för att tillgodose vissa oundgängliga sjukvårdskrav under fred.

På grund av det anförda tillstyrkte sjukvårdsstyrelsen, att medel anvisades för uppförande av hangarbyggnad och slipanordning för ett sjuktransportaeroplan å Frösön ävensom för inköp av ett sjuktransportaeroplan, att stationeras vid 4. flygkåren därstädes.

Medicinalstyrelsen har anfört, att styrelsen, som i allt väsentligt instämde i vad arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse yttrat, ville för egen del framhålla önskvärdheten jämväl för det civila sjukvårdsarbetet, särskilt i övre Norrland, att hava tillgång till sjuktransportaeroplan och att därigenom vinna ökad erfarenhet om lämpligaste sättet för anordnandet av sjuktransport av ifrågakvarande slag. I samband härmed ville styrelsen betona lämpligheten av, att ifrågakvarande sjuktransporter icke dirigerades till visst sjukhus utan till den sjukvårdsanstalt, som befunde sig närmast den sjukes hemvist, och där lämplig vård kunde beredas den sjuke.

För egen del hyser jag samma uppfattning som arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse och medicinalstyrelsen i fråga om betydelsen för de norrländska sjukvårdsförhållandena av möjligheten att medelst aeroplan verkställa de sjukas transport för erhållande av vård; och, såsom jag i det föregående redan antytt, synes mig förläggningen av flygtrupp till Norrland väl ägnad att bidra till lösningen av denna viktiga fråga. Ur krigsberedskapssynpunkt är det givetvis ock av behovet påkallat, att för sjuktransporter avsedd flygmateriel står till förfogande. Jag finner mig därför böra förorda anskaffandet av ett sjuktransportaeroplan, vilket skulle stationeras vid 4. flygkåren å Frösön samt betjänas av personal ur flygvapnet.

Beträffande de härmed förenade kostnaderna har jag, såsom inledningsvis erinrats, närmare uttalat mig om sättet för dessas bestridande i innevarande års statsverksproposition. I fråga om anskaffningskostnaderna för flygplanet — vilka avses att gäldas av anslaget till engångskostnader för anskaffning av flygmateriel m. m. — torde böra nämnas, att dessa kostnader enligt av flygstyrelsen verkställd beräkning skulle belöpa sig till sammanlagt 120,000 kronor, varav för själva flygplanet med motor 80,000 kronor och för reservmotor m. m. 40,000 kronor. Enligt beräkningar, som likaledes uppgjorts av flygstyrelsen, skulle, såsom förut nämnts, underhålls- och driftkostnaderna för flygplanets bruk för civil sjukvårdsverksamhet uppgå till 25,000 kronor årligen samt engångskostnaderna för uppförande av hangarbyggnad och slipanordning för flygplanet till 32,500 kronor.

Chefen för socialdepartementet kommer framdeles denna dag att göra framställning om äskande av medel för bestridande av de med flygplanets bruk i den civila sjukvårdsverksamhetens tjänst förenade kostnaderna.

Vad angår den form och de allmänna förutsättningar, varunder samarbete mellan staten och överstyrelsen för Svenska röda korset bör genomföras på detta område, torde det icke vara erforderligt att i detta sammanhang närmare ingå härpå, utan torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att härutinnan meddela de bestämmelser, som må finnas behövlige.

Under åberopande av vad sålunda anförts, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för uppförande av hangarbyggnad m. m. för ett sjuktransportaeroplan för budgetåret 1927—1928 anvisa ett extra reservationsanslag av 32,500 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Yngvar Månsson.
